



Исток Православни

**Православни Епископ
Епархије рашко-призренске
и косовско-метохијске АРТЕМИЈЕ**



Бр. 860

03.12. 2007. године

Призрен – Грачаница

**„Боље ти је дати да ти се језик отсече,
него ли ћутати када покушавају
праву веру да искваре“
св. Теодор Студит**

Православна вера наша,
она је богатство наше, она слава,
она род, она венац, она похвала.
Нећемо те се одрећи љубљено
Православље, нећемо те издати
веро од Отаца нам предана, нећемо
одступити од тебе мајко побожности.
У теби смо рођени и у теби
живимо, у теби ћемо се и упокојити,
а ако и време позове и хиљаду
пута за тебе ћемо умрети."
Јосиф Вријеније
учитељ св. Марка Ефеског
ученик св. Григорија Паламе
Ваше Преосвештенство,

Иако најмањи у дому Оца свога, и најнезнатнији међу браћом својом, а имајући у виду горе наведене речи Светих Божјих људи (и многе сличне у светоотачком Предању), с једне стране, и пратећи шта се све догађа у нашој Српској Православној Цркви (па и шире у читавом Православљу), с друге стране, сматрам да даље не смемо ћутати.
Пре годину дана, захваљујући храбријима и умнијима међу браћом Архијерејима, почео је дугоочекивани процес борбе за чистоту вере и очување богослужбеног реда и поретка у нашој светој Цркви "устаљеног у вековној пракси". Сви знамо како је то била жестока борба. Плод те борбе на прошлогодишњем јесењем и ОВОГОДИШЊЕМ мајском заседању Светог архијерејског сабора, биле су две ОДЛУКЕ у вези новотарија које се у појединим Епархијама уводе у богослужење, пре свега у служењс Свете Литургије. Нажалост, те саборске одлуке се и даље не поштују и не спроводе у живот од неке браће Архијереја и подручног им свештенства. То само значи и сведочи да је наша Црква заиста у великој

опасности да такав однос према одлукама САС доведе до продубљивања подела у телу Цркве, како у клиру, тако и у верном народу. То се мора спречити по сваку цену.

Међутим, повод овог Нашег обраћања Вама, је нешто још озбиљније и опасније.

На мајском Сабору, у жару дискусије о богослужењу, узгред је поменуто од појединих Архијереја и питање новотарија у предавањима појединих Г-де професора на Богословском факултету, који отворено уче и предају студентима нова учења, дијаметрално супротна учењу Цркве и светих Отаца. Тој теми на мајском Сабору није посвећена одговарајућа пажња, и она је остала на маргинама догађања. Сматрамо да се о томе не сме и даље ћутати и овлаш преко тога прелазити. Морамо на следећем САС то питање поставити у сами центар нашег рада и донети судбоносне одлуке, да наша Црква не би била она која „има обличје побожности, али се силе њене давно одрекла“ ().

У прилици смо да Вам доставимо на проучавање (у циљу припреме за Сабор) овај потресни материјал једног од наше сабраће у Сабору (који, нажалост, није и једини који такве заблуде и јереси исповеда).

Пред нама је „Уводно предавање из догматике“ које је Епископ Игњатије Мидић одржао на Теолошком факултету у уторак 23. 10. 2007. године. Први део (до 36. стране) садржи текст предавње (на аудио-снимку и транскрипту у писаној форми), подељен на 50 смисаоних целина, са нужним објашњењем које служи као кључ у даљем излагању, и резимеом целог предавања. Иза тога, у другом делу, стр. 37. и 38. садржи основне ставове Епископа Игњатија који су супротни учењу Православне Цркве, да би даље од стр. 39. до 70. сви ти поменути ставови били суочени са изворним цитатима светих Отаца, наведених према Догматици оца Јустина Поповића. На самом крају, (стр. 71) дат је ЗАКЉУЧАК изведен из предавања владике Игњатија на основу Догматике Православне Цркве.

Будући да је ово своје Уводно предавање Владика Игњатије замислио као „ПРОГРАМСКО ПРЕДАВАЊЕ“, постаје јасно чему ће се све учити наши студенти, који ће даље, као професори Богословија (или чак и Епископи), то „учење“ преносити на ученике Богословија, а ови, као будући свештеници и пастири - у народ. Систем је јасан: Факултет је као срце у организму које крв (своја новаторска учења, заблуде и јереси) упумпава до последње ћелије црквеног организма и тако наркотизује и некротизује само биће Српске Православне Цркве.

Решавање тога питања, завођења од стране Синода и Сабора контроле над богословским школама (од веронауке до факултета), што им је и дужност по Уставу СПЦ, је најважније животно питање које се данас поставља пред нас, које је Бог поставио да „пасемо стадо Божије, које је Он стекао крвљу својом“. Сва друга питања су маргинална у односу на ово. У циљу адекватног припремања за следећи Архијерејски сабор, Ми ћемо Вам, поред овог документа, још у пар наврата доставити материјале по конкретним питањима лажних учења која се предају у нашој највишој богословској школи (а и у нижима).

Вас, драги ми брате у Христу, молимо да се овом проблематиком озбиљно позабавите, како бисмо били спремни да на прави начин на Сабору бранимо чистоту наше свете вере православне.

Вашег Преосвештенства у Христу брат и саслужитељ,

+ АРТЕМИЈЕ

Епископ рашко-призренски
и косовско-метохијски

ДОСТАВЉЕНО:

1. Митрополиту загребачко-љубљанском Г. ЈОВАНУ
2. Митрополиту дабробосанском Г. НИКОЛЈУ

3. Епископу нишком Г. ИРИНЕЈУ
4. Епископу зворничко-тузланском Г. ВАСИЛИЈУ
5. Епископу сремском Г. ВАСИЛИЈУ
6. Епископу бањалучком Г. ЈЕФРЕМУ
7. Епископу банатском Г. НИКАНОРУ
8. Епископу за Амер. и Кан. Г. ЛОНГИНУ
9. Епископу Канадском Г. ГЕОРГИЈУ
10. Епископу милешевском Г. ФИЛАРЕТУ
11. Епископу ваљевском Г. МИЛУТИНУ

Уводно предавање из догматике
које је епископ Игњатије Мидић
одржао на теолошком факултету
у уторак 23. 10. 2007. године

Материјал се састоји из аудио - снимака и транскрипта предавања епископа Игњатија. Цео текст је подељен на смисаоне целине и тако презентован и у транскрипту, и у припоженим аудио снимцима на компакт диску. Изнад сваког цитата подебљаним словима је дат краћи садржај цитата или најважнији ставови изнети у цитату. Поједини делови текста су изостављени у транскрипту и појединачним снимцима, јер нису релевантни за тему (консултације са студентима, вицеви, лични доживљаји), али је приложен интегрални снимак предавања, тако да су и изостављени делови доступни за преслушавање.

После цитираног предавања дат је резиме у коме је цело предавање владике Игњатија сажето на једну страну. Затим су

набројани најважнији ставови владике Игњатија, редом како су изношени на предавању. Затим је сваки од тих ставова издвојен на посебну страну и испод њега су наведени релевантни цитати из Догматике Православне Цркве оца Јустина Поповића, из којих се јасно види колико су ставови владике Игњатија супротни учењу Православне Цркве.

На крају је дат закључак.

1-1

Вл. Игњатије упућује студенте не само да науче дефиниције које им се износе, него и да измене и своје животне ставове у складу са тим дефиницијама.

«Трудићемо се, као што сам ја то и до сад радио, да у догматима, дакле у истинама вере тражимо онтолошки смисао, дакле оно што су свети оци вазда имали на уму. Сад има овде и не знају шта значи то онтологија, и о томе ћемо више говорити. Онтолошки смисао то значи, уствари, тражићемо тај животни смисао, шта значи та истина вере у контексту мога, твога живота, да ли се наш живот меша ако су дефиниције, односно истине вере такве, или то нема никакве везе са нама, са нашим животом, већ само ми то овде учимо као теолози, скупљамо нека знања, информације, или то за музеј, не знам ни ја, понављамо то, неко са више, неко са мање успеха, без да то мења наш живот, у смислу да се мења наш животни став у односу на свет који нас окружује, другог човека, и уопште Бога.»

1-02

Неколико последњих векова у хришћанству се обраћала пажња на добро и зло, на грех, на етику, на крст, на избављење од ђавола у смислу искупљења од греха, са циљем да нам Бог опрости грехе. Али таква перспектива је, каже епископ

Игњатије, била веома штетна по Цркву.

«Дакле, то посебно наглашавамо и то ће посебно бити тема нашег разговора, децо моја, зато што у последње време, неколико можда векова последњих, догматика, као и читаво хришћанство, је посматрано из угла етичког, моралног, у смислу да је централни проблем света и човека његово понашање, морално понашање, владање. И због тога, дакле, будући да је тај проблем стављен у први план, тада је централни проблем, односно занимање теологије било занимање за грех: шта је грех, шта није грех, шта, овај, не знам ни ја, је то што је добро, шта је то што је зло, шта треба чинити, шта не смемо чинити... И, следствено томе, дакле, имамо у центру пажње, нашега интересовања, ако хоћете, и уопште, све оно што чини наш живот верника, управо страдање Христово, крст, дакле, нешто што се односи на опраштање грехова, искупљење, дакле, као искупљење од ђавола, у смислу искупљења од греха, дакле. Бог нам на тај начин опрашта грехе. Дакле, оваква перспектива посматрања хришћанства не само да није исправна и да уопште није фемична, хришћански, већ је нанела велику штету Цркви уопште и, и... ако хоћете, начелно хришћанству.»

1-03

Због такве погрешне представе, да је циљ хришћанства испуњавање заповести Божијих и чување моралног закона, хришћанство је, у последњих хиљаду година, изгубило важну улогу у друштву.

«Зато хришћанство данас нема ни из далека ону улогу коју је имало у друштву у претходним вековима, бар у претходном, првом хиљадугодишту. Нема више ту такозвану конструктивну улогу, творачку, креативну, дакле, већ је тако... видело се, уствари, ми смо сами то доживели да се оно

посматра из те перспективе да оно ту жели да направи неко савршено друштво, у смислу морално друштво, и да је оно ту да чува морале и да чува Божије заповести...»

1-04

Морални закон се стално мења у зависности од тога шта људи чине, па је са променом моралног закона дошла под сумњу и такозвана «истина Цркве». Због тога је на Западу решење својих проблема народ потражио ван Цркве.

«А будући да (ево, рецимо, имате на Западу тај проблем), будући да се тај морални закон стално мења, мења се, дакле, и у односу на оно што људи чине, тада уствари је аутоматски са променом тих моралних закона, дошла под сумњу и та такозвана истина Цркве. Па на Западу почиње уствари западни човек да види да Црква уствари ту и ништа није нешто велико и да та која је задужена да чува морал једно сад проповеда, а после сто година - то што је сад забрањивала сад се дозвољава, тад је уствари народ се одвикао, односно отишао је од Цркве, тражио је на другом месту задовољење, односно решење својих проблема.»

1-05

Владика Игњатије каже да смо и ми, православни, прихватили ту западну концепцију виђења хришћанства, везали се за прошлост и тако доспели на маргине цивилизације, саврмених збивања и читаве историје.

«Ми овде, православни, који смо такође прихватили ту опцију виђења хришћанства, то дакле морално, као ти који смо мање - више конзервативни и држимо то, ми смо се нашли у једном тренутку, дакле, наше цивилизације на маргинама... маргинама збивања уопште, друштвених и читаве историје, и окарактерисали смо друге као конзервативна Црква. И често

ћете чути, па и од наших људи, а да не говоримо ови са стране, који говоре како смо ми конзервативни, како смо се... нешто смо се за прошлост неку залепили, не знам ни ја, све то... Дакле, то су све квалификације, уствари, које су оправдане.»

1-06

Ако је то (испуњавање заповести Божијих) суштина наша, онда, по вл. Игњатију, нешто није у реду. Ако се не променимо, каже он, остаћемо шачица људи попут секти на западу.

«Ако је то, дакле, суштина наша, а то се само по себи мења, тада уствари нешто није у реду: или морамо ми да се мењамо, или морамо да, не знам ни ја, останемо... тако да останемо једна мала шачица људи који ће тако за себе да се брину за то, рецимо као што су многе секте на Западу остале шака људи који брину, држе онај неки морални закон и њих не интересује што се све друго мења код њих.»

1-7

Морални закон се мсња, пример је однос римокатолика и протестаната према браку.

«Рецимо, ево, примера ради ћу вам дати: пре сто година, или не знам ни ја, католичка црква не само за, рецимо, ствари које се данас упражњавају на Западу, пре сто и двеста година и триста католичка црква је на ломачи палила. Кроз инкзиције, кроз... Толико се пазило на то. Међутим, после извесног времена у нашем савременом свету не само то да је постало нешто што је толерисано, у смислу толерише се као појава у друштву, већ је ушло у закон, да се то озаконило, да то може да буде и да је то сасвим равноправно са оним другим. Рецимо, узмите брак као институцију. Некада на Западу брак... Католици су увели брак само једном, једнобрачно. За

свештенство, дакле, су искључили ту једнобрачност, да би данас дошле многе цркве као што су англиканци, англиканске, овај, и рецимо протестантске цркве, али ни католици нису много далеко, то је дакле један свет, да не само, дакле, да се, овај, озакоњују многобрачни, у смислу више бракова, него се чак озакоњују и хомосексуални односи, дакле односи код истих полова. Ево, рецимо, Енглеска је донела закон, и не само Енглеска, него имате и Холандију, имате Белгију, имате, не знам ни ја, Француску, дакле, које су донеле законе да је апсолутно равноправан брак склопљен између мужа и жене, овај, са овим који је склопљен, односно склопљеним између жене и жене и мужа и мужа.»

1-08

Све то тера владикау Игњатија да заједно са студентима преиспита своја схватања и види шта је уствари Црква и у чему је њена суштина: да ли у испуњавању заповести Божијих или у нечем другом?

«Ово су вам неки овако драстични примери које ја вама наводим, дакле, али хоћу да вам покажем колико је то ствар, дакле, овај, постала велика и сигурно, то нас тера, уствари, да се и ми вратимо и да видимо шта је уствари Црква, шта је њена главна проблематика. Да ли је њена проблематика... Да ли је Господ дошао, овај, Син Божији оваплотио се и страдао за нас да би створио једно морално друштво, савршено, или је дошао... суштина свега тога у нечем другом?»

1-09

Суштина Цркве је у избављењу од смрти. Али не тако што ћемо се покајати и што ће нам Бог опростити грехе, јер човечанство нема проблем добра и зла по себи, него има проблем са смрћу. А смрт не зависи од добра и зла, смрт је у природи читаве творевине - вели еп. Игњатије.

«Суштина, дакле, тога је у нечем другом, а то је друго, то је дакле, избављење од смрти. То је, дакле, онтолошки проблем! Нема човечанство проблем са тим да ли је нешто добро или зло по себи, шта он ради, него има проблем са смрћу. Он поставља питање да ли је могуће превазићи смрт? То је, у суштини, децо моја, то је у суштини проблематика која мучи сваког човвка. Али не само човека, него свако живо биће овде на земљи, сву творевину. И управо због тога, дакле, се Христос јавља као Спаситељ читаве творевине! Пазите ово добро што вам сада наглашавам, ми ћеме се на то враћати, ово је само увод, само наглашавам проблематике са којима ћемо се ми овде рвати.»

Пошто је читава творевина смртна, онда је Христос спаситељ читаве творевине, а не само људи. То су свети оци подвлачили, каже епископ Игњатије (али не каже који свети оци и у којим делима), а то нам 1-10 данас показује и биологија.

«Дакле, Христос је спаситељ читаве творевине! Ако Он није Спаситељ читаве творевине, не само људи, него читаве, и биљака, и животиња, и не знам ни ја, свега тога, читаве природе... Ако није Он Спаситељ читаве природе, тада уствари не може бити Спаситељ ни човеку. То су оци, свети оци, подвлачили. То нам данас показује и наука, биологија, да је човек неодвојиво биће од читавог осталог света, и да се уопште не може говорити о постојању човека, ако не постоји све ово око нас, природа, овај, све то...»

1-11

Само човек је способан за етику, тј. да чини добро и зло. Животињс нису за то способности.

«Међутим, етички посматрано, ако приступимо хришћанству, спасењу, са етичке тачке гледишта, тада спасење уствари укључује само човека, јер човек је једино способно биће за етику, дакле да чини нешто добро и зло, и да му се на основу тога, да се награђује или се суди, док друга бића нису способна за то. Животиње не потпадају под тај етички кодекс. Оно што је за етику погрешно, дакле, и што се од човека тражи, односно, што се, дакле, гледа у човеку као погрешно, то исто може да чини животиња, али то за животињу није погрешно, нити је непогрешно, то је нешто што излази из тог оквира. Зато што животиња сама по себи уствари нема ту слободу, није у домену етике.»

1-12

Ако би спасење било везано за питање добра и зла и испуњавање заповести Божијих, онда то, по вл. Игњатију, не би било спасење читаве природе, него само човека.

«Е сада, кад би спасење било само спасење на етичком плану, у смислу: "спашавамо се, награђујемо се бољим животом или лошијим у односу на то шта смо доживели", знате, тада не би могли да говоримо о спасењу читаве природе.»

1-13

На сва ова питања ће предавач и студенти обраћати пажњу у свим могућим сегментима наше вере, и такво посматрање ће уткати у све оно што је Црква учила.

«Дакле, то ће бити, на то ћемо посебну пажњу обраћати у свим могућим сегментима, дакле, наше вере, односно, ових, како их називамо, догмата. То је, господо моја, потка, уткано у све оно што је Црква учила.»

1-14

Христос не спасава људе од греха, него читаву творевину спасава од смрти. То је суштина свих проблема науке о Христу, о Светоме Духу, о Цркви - каже преосвећени владика...

«Питање стварања света и онако како је Црква то дефинисала носи тај проблем постојања, превазилажење смрти.

Христологија, оно што називамо, дакле, тајном Христовом, такође то садржи. Основни проблем христологије је уствари то превазилажење смрти за творевину. Пневматологија, еклесиологија, дакле, наш начин постојања, дакле, који је Црква, такође у суштини носи тај проблем, дакле, решење тога проблема - смрт.»

1-15

...и изводи овакав закључак: ако је Црква ту да чува Божанске законе, онда човек нема потребе за Црквом и њеном јерархијом.

«Иначе, ако посматрате, рецимо, Цркву у контексту моралних норми, као што је на Западу схваћено, да је она ту да чува Божанске законе и моралне законе, и да то обезбеђује и да то буде, овај, подсећање, тада уствари, када се дубље мало размисли, нема потребе човек за Црквом. Јер он сам... Зашто му је потребно свештенство, зашто му је потребна та структура читава: епископ, свештеници, ђакони, народ, па нешто, сабирање тамо, па молитвање... Зашто му је потребна та структура у том контексту, дакле, да он чува морални закон и да се он морално понаша и да живи, овако, добро, односно по вољи Божијој?»

1-16

Студентима сигурно са разних страна причају да је Бог усадио човеку некакву савест, па да човек зна шта је добро а шта зло. Тако је и Кант мислио. Али ако би то било истипа, онда нам не

би требала црквена јерархија - категоричан је Епископ браничевски.

«То сви знамо, као што уче и наши теолози, и западни, да је у човеку Бог, то сви понављате, вама понављају сигурно на другим предавањима тамо, да је Бог човеку усадио ту, овај, не знам, савест, да он зна шта је добро, шта је зло, и дакле, ако сваки то човек има у себи, што је говорио Кант, да је оно што га највише задивљује, то је: звездано иебо изнад њега и морални закон у њему, у смислу да човек зна шта је добро, шта је зло, шта је морално, шта је неморално, поставља се питање: «Зашто ће вам ова структура, зашто ће вам поп, кад ви то сами, сваки човек сам зна шта је добро шта је зло, и може сам да чини?»»

1-17

Протестапти су обраћали пажњу на добро и зло, па су тако дошли до закључка да им не треба јерархија.

«Тако, полазећи од тога, дакле, од тих перспектива етичких, протестанти су дошли до закључка, и то су и учинили у своме, дакле, животу, пракси, да не треба попова. И укинули су свештенство. Не само римскога папу, против кога су почели да се боре, него све свештенство, нема више, сви су они рекли: «Ми смо сви свештеници, није то, нема ту посебно свештеник, и то.» И нико није, дакле, као код нас, рецимо, свештенство посредник нечији, да ви не можете да дођете до Бога мимо свештеника.»

1-18

Предавач поново упозорава (студенте) да почну размишљати у том правцу: ако се хришћанство схвата као испуњавање заповести Божијих, онда нам није потребна Црква.

«Е ја вас, овако, упозоравам да ви мало почнете да размишљате о томе. Ако је то све тако, као што смо ми навикли да се презентује наше хришћанство и наша вера у контексту тога моралнога закона и Божијих заповести - шта ће нам Црква? Шта ће вам ова структура: епископ, свештеници...?»

1-19

Други архијереји, наводно, такође погрешно схватају Цркву и епископ Игњатије им на то понекад скреће пажњу.

«Ја понекад својој браћи то питам, пошто и они тако говоре, па кажу: «Народ, човече, зна он и шта је добро и шта је зло, он боље то, каже, од нас, и не знам ни ја, овај, шта има ми да га учимо, ми смо још грешнији од њега». Ја кажем: «Добро, реко, ако ви то заиста, браћо моја, озбиљно схватате што сад говорите, па зашто ми ту постојимо? Зашто ви не скинете то и да кажете: «Шта ћемо ми, епископи, ми смо скупи за народ?» Издржавати једног епископа, свештеника - то је страшно скупо, поготову на ову скупоћу!»

1-20

Погрешно посматрањс хришћанства као испуњавања заповести Божијих толико је дубоко ушло у свест, по мишљењу вл. Игњатија, да чак и архијереји погрешно схватају Цркву. Многи праве «гунгулу», тј. постављају питање ко је правоверан а ко иије, па то одређују на основу чистоте живота и познавања светоотачког учења.

«Ви видите колико је дубоко ушло у свест овакво једно посматрање хришћанства, дакле, и уопште Цркве, да је то, ето ту једна ... заједница и ту, ми смо сад неки чистунци... И сад, видите, читава та гунгула око тога иде управо у том правцу, и из тога схватања извире: дал је неки правоверни или није правоверни - то зависи од морала његовога, и зависи од тога

дал он зна те... да понавља те истине које је, овај, некад Црква дефинисала или, не знам ни ја, оставила.»

1-21

Нико не може да схвати да Цркву чини структура, а не молитве нити поштовање заповести Божијих. Поштовање заповести Божијих не може решити проблем смрти, оно нас можс само још више заглибити и створити врзино коло око нас — каже владика Игњатије.

«Нико не може да схвати, уствари, да Цркву чини та структура, а не молитве, саме молитве које ми, овај, произносимо тамо. Јер молитву можеш и сам да произносиш у својој кући, јед тако, душо моја? - (студент:) «Јесте». Можеш да узмеш онај служебник, молитвеник, и сам... Што ће ти Црква, ако је суштина Цркве у молитви? Али, будући да то држимо, да су нам то оставили свети оци, даје то Господ оставио - ту једну структуру заједнице, морамо се запитати зашто је то битно. И то све у овом контексту - у контексту превазилажења смрти, децо! Не у смислу... Видите, овде, етички ти кодекси, односно етичко посматрање не могу да реше ове проблеме. Они нас још више заглибљују и стварају око нас врзино коло!»

1-22

Ова тема је врло озбиљна. Посматрање хришћанства са становишта испуњавања заповести Божијих, по речима преосвећеног еп. Игњатија, катастрофално разбија Цркву, јер изазива осуђивање грешника и непрестано дељење на све ситније заједнице. Тако се, на пример, умножава протестантизам.

«И тема је врло озбиљна! Не само са те стране, дакле, да посматрање хришћанства из једне етичке перспективе, уствари, катастрофално разбија Цркву, јер видећете, почело је

да сваки осуђује другога да је он, овај, грешник, и не знам ни ја, неће са њим... И на крају, тај један остаде сам. Сви који се деле... Видите како су секташи, који су на тој основи, овај, се утемељили, и оснивају своја нека пријатељства, заједнице на тој основи, дакле, чистунства моралнога - они се брзо распадају! Зато што сутрадан... Они су сад у односу на мене, или неког другог грешника заузели став, и «нећемо са њим, и сви који су против њега, пошто је он грешник, ајде нек се скупе овамо». Али брзо се они међу собом распадају, ко амебе! Зато почињу између себе да... «А, каже, па и ти ниси баш толико грешан, односно праведан...» И тако се дели, и нема краја том дељењу. И тако се протестантизам умножава...»

1-23

Последице таквог схватања су трагичне и катастрофалне по живот и постојање, тврди епископ Игњатије, и жали што не може да побуди у студентима свест о томе, јер су они већ формиран и нису спремни да изађу на ветрометину смрти.

«Нико ту није праведан, нико ту не воли да понесе епитет да је хршћанин, осим неког једног. То је мало овако комично, било би комично да није трагично, али ја вам то говорим не само због тога дакле, што је то озбиљна ствар, што разара Цркву него што су последице катастрофалне по живот, постојање. Ја свакако не могу у вама да пробудим свест ту, јер сте се ви тако формирали и није то баш једноставно, и не можете да изађете на ветрометину смрти.»

1-24

Предавач објашњава студентима да неверујући људи налазе сигурност у бесмртности природе, док верни налазе сигурност у бесмртности душе. Мало је, каже он, таквим људима потребан Бог, уствари потребан је ради омаловажавања или погубљења других људи.

«Ви сте се осигурали у себи самом. Свак је нашао неку сигурност. Овај што не верује нашао је сигурност у свом телу, природи; да је природа бесмртна, да она никад не пролази, материја се не губи, све се то окреће... Онај који је верник он је нашао утеху и, овај, сигурност у бесмртности душе... Дакле, и један и други су се затворили за проблем смрти! И ту, у таквој једној констелацији, у таквом једном животном ставу, мало ту може Бог да по... мало је таквим људима потребан Бог. Он је тек само потребан тако, да се спомене, или евентуално да се употреби против другог, да би се други омаловажио, да би се други извео на губилиште, што се то чини у име Бога.»

1-25

Из ставова које је епископ Игњатије означио као погрешне, студенти никада неће схватити шта значи Бог и однос са Богом. Однос са Богом се може схватити ако се цариникова молитва овако преформулише: «Господе, ја сам ништа сам по себи, спаси ме ако хоћеш, ако имаш милости».

«А иначе, животно, из таквог једнога става ви никад, децо, нећете схватити шта значи Бог, шта значи однос са Богом, ако, рекох, не изађете на ветрометину смрти. То је, уствари, суштина, сва суштина и подвига, ако хоћете, и хришћанског живота. То је кад признате, као онај цариник: Господе, ја сам ништа сам по себи, спаси ме, ако же... ако мо... ако хоћеш, ако имаш милости.»

1-26

Ако се уместо хришћанских појмова «грех», «покајање», «опроштај грехова» и томе слично издвоји и истакне само благодарност, онда је то хришћански став који студенти треба да усвоје.

«Дакле, када измерите свој живот из перспективе, дакле, да вам је то сваки дан дар од Бога, и да ништа вас у животу, и мене и све вас, ништа не држи од онога што ми мислимо, нити наша природа, нити наша бесмртна душа, нити наше бесмртно тело, нити не знам ни ја шта, него једини Бог и Његова љубав, тада уствари можете имати један став, хршћански, који је уствари став благодарности - евхаристиа - према Богу.»

1-27

Тако еп. Игњатије објашњава «наше занимање»: да схватимо да смо смртни и да можемо вечно постојати само ако остваримо заједницу са Богом. Ако то не будемо чинили, онда не можемо схватити Бога.

«Ако то, дакле, није занимање наше, у вези са теологијом, са вером, које долази од те, из те претпоставке, да смо смртни, и да ако желимо да постојимо вечно, треба да имамо заједницу са Богом пошто је Он једини који је извор живота, тада уствари не можемо ми ништа да схватимо Бога, што ћу вам ја причати у овој години.»

1-28

Предавач сматра да студенти већ имају изграђене погрешне ставове и биће тешко да им се говори о смрти, јер су млади и немају тај осећај. Али «покушаћемо нешто».

«А ја, колико видимо, што каже апостол Павле, ко је тај међу вама који би могао ту нешто да се интересује за то, јер ви... имате ви своје већ осигуране ствари, све сте ви то се осигурали, с Богом сте дил направили... Али добро, покушаћемо нешто, покушаћемо као младим људима, пошто за вас то, на крају, можда је и бесплодно говорити о смрти, пошто ви немате тај још осећај, јер вас природа вара, као и иначе што нас вара

природа, баца прашину у очи, уместо да нам покаже да смо ми итекако смртни... А на крају, кад погледате после (педесет) десет година ту своју природу, видећете како је то исцурело као песак из пешчаног сата. И после ће вам бити страшно, као што сад, кад гледате старе људе па бежите од њих, или кад гледате болесног, па вас подсећа на то како ћете и сами себе да погледате... Зато, кажем, сад је мало тешко то да ја вама приближим тај проблем, да ми имамо проблем смрти, и да од те болести ослобађа само Господ.»

1-29

Ако Црква жели да лечи људски род, она мора да постави правилну дијагнозу.

«Дакле, ако Црква жели да буде, као што и јесте, лекар за род људски, уопште за читаву васељену, и то добар лекар који може да лечи, мора да успостави правилну дијагнозу.

Дијагноза, децо моја, је врло важна у лечењу сваке болести. Ако не успоставите правилну дијагнозу, што значи одакле долази болест, шта је узрок те болести, не можете да дате адекватан лек и неће ту бити излечења. И можете да кљукате неког лековима, као рецимо кад вам дође болесник који је болестан од рака, а ви нисте успоставили ту дијагнозу, да је он болестан од рака, да му је болестан један део, па да то сечете, него га храните, односно кљукате аспиринама, дајете му, овај, таблете, не знам ни ја, ви му дајете неки лек, али тај лек води у смрт. А то је због тога што нисте успоставили правилну дијагнозу.»

1-30

Много је светитеља, али само су појединци названи богословима и великим васељенским учитељима, јер су само они умели да поставе правилну дијагнозу. Епископ браничевски поново упозорава студенте да је та дијагноза

проблем смрти.

«Теологија има за циљ, јер велики богослови су тако радили, и зато су они велики у нашој Цркви, свети оци Цркве... И не зове се сваки велики, и не зове се сваки васељенски учитељ светитељ. Много има светитеља у Цркви, небројено много, не могу сви да стану у календар, али су неки ти који су понели титуле богослова, неки су понели титуле великих ... Дакле, велики богослови су били оци Цркве, велики, зато што су знали, уствари, да поставе лијагнозу, видели су где је проблем и од чега Господ ослобађа. И ја вас поново упозоравам на то да је то проблем смрти.»

1-31

Темељ наше вере је васкрсење Христово. Римокатолици су то заборавили, па је Августин направио читаву теорију, где проблем није смрт, него грех у смислу прекршења Божијих заповести - каже његово преосвештенство.

«И зато је наша вера... Основ наше вере је васкрсење Христово.... То је темељ наше вере! Нажалост, католици, западни део цркве, је то заборавио, и то врло брзо, већ почевши од Тертулијана. Августин је већ, овај, направио читаву теорију, читаву концепцију, где је уствари проблем виђен не у смрти, него у моралном закону, то јест греху у смислу прекршења Божијих заповести. И ту је западна црква усредсредила своје интересовање, дакле, да се ти закони поштују. А пустила је низ воду овај проблем смрти.»

1-32

Сада читаво западно друштво, у које и ми спадамо, погрешно схвата хришћанство, јер смрт склања испод тепиха.

«И видите, читаво западно друштво, савремена цивилизација, да тако кажемо, зато што је... али ... и ми ту спадамо... Зато што

је то потекло са запада, из оваквог схватања и гледања на хришћанство, и уствари, усредсређено на стварање једног савршеног друштва, да то функционише, не гледајући уствари да ту на крају постоји смрт. И на крају, дакле, кад ја савршено направим државу и савршено то функционише, ја умрем и тада то све буде бесмислено. Јер ако то савршено друштво не ослобађа од смрти, у смислу да нам не доноси живот вечни, тад је оно глупаво! А то је урадила западна цивилизација, наша цивилизација, дакле, тиме што је смрт склонила испод тепиха.»

1-33

Западна цивилизација, тј. наша цивилизација, не примећује проблем смрти.

«Видите, рецимо, па западу, а и код нас већ, увелико, не само да се о смрти више не говори, не само да то није постао проблем никакав, већ уствари мртвац, односно реалност смрти је, уствари збрисана. Ви не можете на Западу да видите мрвог човека, тако, рецимо, дођете на сахрану као код нас, па га видиш, лежи у сандуку, па га оплакујеш: «Еј, до јуче смо разговарали, сад не чујеш ме, ја те зовем, не чујеш ме, где је твоја лепота, где је твоја снага. где је твоја реч?» Него имате такве сцене, дакле, где се на сахранама придаје тако мртвац да уопште нема, не сме да да утисак да се ради о смрти! И тамо су, на тим пријемима као сахранама, то је само онако... смех ... Чак често, има ... у ономе, овај, балсамовању. ... То нико не примећује! Не примећује, дакле, савремени свет не примећује проблем смрти! Ја вас поново враћам на речи апостола Павла, ако мени не верујете, верујте њему, јер он то каже: Ако мртви не васкрсавају, дакле, ако се све то завршава смрћу, да сви умиremo и Бог ништа не значи, цаба је проповед наша и цаба вера ваша!»

1-34

Нажалост, данас и у католичкој и у православној теологији доминира погрешно схватање, по коме је вера окренута прошлости. Кад вам неко говори о вери, он вам прича о ономе што је било, и тражи од вас да ви верујете - негодује владика.

«И сигурно, вера као таква, она се може у складу са овим што смо говорили, тумачити на два начина. Или можда на више начина. Оно што је доминантно даиас, нажалост, и у католичкој и у православној теологији, то је да је вера уствари окренута прошлости, а не вера ка будућности, ишчекујући васкрсење мртвих и да се реши проблем смрти. Ви кад данас говорите о вери, кад вам неко говори о вери, он вам прича о ономе што је било, и тражи од вас да ви верујете. И даје вам податке, не знам, тако је овај забележио... »

1-35

А нико не говори о вери оно што каже апостол Павле, а то је и наш став, да ће ми Господ дати живот у будућности, без обзира шта се овде дешавало.

«А нико вам не говори о вери оно што каже апостол Павле! Дакле, вера која свему се нада, која, дакле, има тврдо убеђење да постоје ствари невидљиве. О тим стварима он говори - о будућем веку, о васкрсењу мртвих, о животу нашем живом, дакле, са Гос-подом, где ће све да престане да умире, и они који су умрли да ће васкрснути. То је вера! Али таква вера, уствари, тада ствара један начин живота! Почевши од става нашега, дакле, да верујем да ће ми Господ дати живот у будућности, без обзира шта се овде дешавало. И да тај живот зависи од Господа. Само један такав став може да одведе на мучеништво!»

1-36

Наша вера је окренута ка будућности, јер све што видимо биће вечно када после васкрсења не буде више смрти за читаву творевину, и за све нас.

«С друге стране, такав један израз вере ствара једну литургијску заједницу која уствари прославља то будуће Царство, креће се ка њему, ништа не понавља из прошлости. И читав наш живот, дакле, све што дотакнете, све што видите око себе - све гледате у перспективи тој да ће то биће бити вечно и да је оно лепо зато што ће бити вечно. Не гледате га као једно пролазно биће које ће то данас да буде, сутра неће бити, па можеш да се односиш са њим како хоћеш, да га шутнеш или не знам ни ја. То је уствари једна вредност Цркве, то је оно што називамо Црквом.»

1-37

Наши који верују у прошлост, иду све дубље у прошлост, све до Христа. Али иду и даље, све до Старог Завета, па тако надилазе Христа. Такво схватање је негативно.

«Ако узмете друкчије, ако вера наша није вера, дакле, будућега века и васкрсења мртвих и потирање смрти за читаву творевину и за све нас, тада можете уствари, ако веру окренете уназад, па верујете оно што се десило, тада ћете понављати догађаје из прошлости, да би ми уствари били верни томе, и где ће да идете донекле, и после тога кажете: «Где ћемо даље, професоре?» Једно је да идемо до Христа, ајде. А после даље? Има још прошлост. И зато наши ти који тако раде, који веру тако схватају и понављају нешто из прошлости, иду даље, до Старог Завета, они надилазе Христа!»

1-38

Али срећа је да код нас још увек постоји и ова позитивна, есхатолошка димензија, која не верује у прошлост, него у

будућност, у превазилажсње смрти. Између те две димензије се ствара сукоб. И ти сукоби су све тежи, што није лоше.

«И, сигурно, будући да код нас још увек, хвала Господу, постоји ова друга димензија, која није ишчезла, ова есхатолошка димензија, димензија та која гледа на превазилажење смрти кроз васкрсење тела, кроз васкрсење читаве природе! Али постоји и она друга, негативна. Ту се ствара сукоб. И све су тежи сукоби међу нама. Што није лоше... Јер то је, што кажу, живот живи. На западу нема сукоба, осим ако се не сложе, не знам ни ја, око неког закона, дал ће тај закон да буде сад или ћемо га изгласати тамо, после шест месеци. Других сукоба нема. Сукоби настају када ми убацимо одавде ту нашу проблематику васкрсења мртвих и будућег века - тада уствари почињу да прихватају... да пазе шта раде и јер одступају од њихове традиционалне вере...»

1-39

Ми морамо стражарити над том позитивном димензијом и потенцирати је као исправну, јер у противном врло лако може да се изгуби, а у том случају ће одговорност, по вл. Игњатију, сносити и студенти теологије.

«Дакле, у том смислу је добро што показује, уствари, да постоји овај окренут став, још увек то живи у хришћанству, у православљу, пре свега. Али ако ми не стражаримо над тим, и ако ми то не потенцирамо као исправно - и то врло лако може да се изгуби. И зато ви исто сте као богослови одговорни за Цркву. Исто колико и ја. Зато што сте ви позвани овде, то значи... то је циљ вашег учења, то значи богословска школа - да ви, уствари, помогнете Цркви у одржању управо те суштине наше вере. И ви се зато по-себно и спремате.»

1-40

Велики свети оци су такође учили незнабожачке школе, јер их је интересовала истина. И студенти су позвани да исто то чине. Није добро ако студенте теологије није брига шта се дешава у Цркви.

«Велики свети оци су такође ишли у школу, не ове врсте школе као што ми имамо, то... пачије школе, али су ишли у школу. Свети Григорије Богослов, свети Василије Велики су из Кападокије ишли у Атину, у академију Платонову, да се школују у филозофији, да виде.. Интересовала их је истина постојања: да ли то хришћанство заиста носи ту наду о вечном животу, о васкрсењу мртвих и о победи живота над смрћу. И сигурно, школовали су се, ето ти после велики богослови. Али исто тако сте и ви позвани, дакле, да то чините. А не тек тако, да вас није брига шта се дешава у Цркви - ви имате свог посла који ћете ту да добијете диплому, па ћете зарађивати паре. Које паре ћете ви зарађивати с овом дипломом?»

1-41

Тешко се може живети без одговора на питање смрти. То питање се не може стално гурати под тепих.

«И сада, ако немамо ту неку, неки одговор, а сваки човек мора себи кад тад да постави то питање и да нађе одговор на то питање. Иначе, тешко се може живети, децо моја. Без одговора на то питање, питање смрти. Не можете ви то стално да гурате под тепих Ви сад док сте млади - то у реду, не интересује вас то, не долази на памет. А видећете мало кад почнете да старите, па мало останете, мало на тренутак сами, па кад се погледате, кажете: «Аха - живот пролази, шта је то што нас чека?» Ево, ја сам сигуран да не може бити, за двадесет година мене неће бити. Сад измерите ви сад свој живот из те перспективе, да вас једног дана неће бити, да ћемо умрети.»

1-42

И ми ћемо, каже предавач, покушати да дамо одговоре онако како су свети оци дали, а то је да се не уздамо у своју природу као стари Грци, него у Христа Који је постао човек, сјединио се са нама, узео на себс тварну природу да би нас ослободио од смрти. То је био једини начин да нас ослободи од смрти.

«То је питање које тражи одговор! И сигурно, ми ћемо ту покушати да дамо одговоре онако како су то свети оци дали. Не, дакле, да се уздамо у своју неку природу, као што су то Грци радили, стари Јелини некад, говорећи да је све вечно и да се све врти у круг, и ту нема ни смрти ни... све је то исто. Ми ћемо, као људи хришћани, да покушамо то да видимо, рекох, из перспективе као што су свети оци говорили, а то је да је Господ дошао, Син Божији, постао човек, да би нас ослободио од смрти. И ослобађа нас од смрти на тај начин што се сједињује са нама, што узима у себг тварну природу.»

1-43

Да је спасење у опраштању грехова, онда Син Божији не би ни постао човек. Он је могао одозго да опрости грехе и решена ствар! - закључује професор.

«Једини је то начин ослобађања од смрти. Да је постојао други начин, или да је у питању било опраштање грехова, и да је то била ствар спасења, могао је Господ одозго да каже: «Ајде, опраштам вам греси... грехе». Ко је изнад Њега? Ако је он Судија и ако он хоће да опрашта грехе, нема изнад њега већег судије и може да то буде решена ствар. Али зашто читава перипетија, да Син Божији постаје човек, да умре?»

1-44

Према речима епископа Игњатија, вара се онај ко мисли да

смо ми нешто згрешили Богу, и да је Син Божији зато постао човек, ради искупљсња наших грехова. Таква теологија, каже он, не држи воду. Тако, наводно, уче свети Григорије Богослов и свети Атанасије Велики.

«Ако ми мислимо да је то ствар спраштања греха, у смислу: ми смо нешто направили, увредили смо, као што кажу католици, Бога, па Бог сада тражи задовољење, и Син Његов... ђаво тражи Сина Његовог жртву: «да даш Сина, па ћу ја тада да, овај, ти пустим то, овај, не знам ни ја, овај, одустанем од тога». То не држи воду, таква теологија. То су још свети оци показали. Свети Григорије Богослов, говорећи: Чекај, каже, па то је Бог, каже, није хтео Исака кога Авраам приноси. Поштедео је Исака, и заменио га овном! Зашто, каже, овде, тај Бог, Који је толико човекољубив и то, према Свом Сину је такав? Неће бити, каже, да је то суштина тога. Неће бити да Син Божији иде на страдање зато што то Бог тражи задовољење и... Хоће друкчије да каже: није то проблем етички! Што каже свети Атанасије Велики: да је проблем етички, Бог је могао одозго да нам каже: опраштају се греси, и готово, завршио причу! И ништа не би било. Али није проблем етички, Проблем је онтолошки!»

1-45

И свети Максим Исповедник то каже, да свет апсолутно не може постојати ако није сједињен са Богом, А то се постиже сједињењем тварне и нетварне природе у Сину Божијем, и то не због грехова - изричит је вл. Игњатије. Он каже да смрт није ушла у свет као последица пада у грех, него је свет смртан зато што је створен.

«И зато ће свети Максим управо то да каже, што је изазвало у последње време, будући да се интересовање за светог Максима по дигло кроз неке радове које смо радили, да је Син Божији

дошао, односно да је Бог створио свет са циљем, дакле, да се деси тајна Христова, оваплоћење Христово. Зато што тај свет апсолутно не може да постоји ако није сједињен са Богом! А тајна Христова то је то - сједињење тварне и нетварне природе у Сину Божијем. И то не због грехова природе и творевине. Она је смртна зато што је створена. Бог је једини бесмртан зато што је нестворен. И једино решење тога проблема, у смислу, ако је Господ хтео да има једно биће поред Себе, које није Он, а то смо ми, дакле, свет, да би ми били, да би постојали вечно, иако смо створени, једини је то начин да се сјединимо са Богом. То каже и свети Атанасије Велики да је Бог, каже, створио свет са циљем да буде учесник његовог живота, вечнога живота. Зато што је Бог једини вечни живот, он је тај вечни живот, он је вечно, он је живот, он је постојање. Све друго само кроз учешће у Богу може да понесе тај епитет: живот, постојање, вечни живот, и томе слачно.»

1-46

Ето, то су назнаке онога чиме ће се професор и студенти бавити на предавањима из догматике. Треба да обрате пажњу на то, тј. да у свим учењима наше Цркве сагледавају проблем превазилажења смрти. О томе детаљније треба да читају у делима митрополита Зизјуласа.

«Ето, то су, отприлике, неке, овако, назнаке о томе чиме ћемо се ми бавити овде... и ја сам се потрудио да предупредим вашу пажњу да то тражите и да то, уствари, на то обратите пажњу. Дакле, у свим изразима и учењима наше Цркве је тај проблем - проблем превазилажења смрти. Што се тиче литературе, имате тамо у књигама, то је оно што што радимо, план и програм, на крају литературу. Има сад и нових књига, стално ту излази нешто ново. Могу да вам препоручим књигу митрополита Зизјуласа на енглеском, митрополита

пергамског Зизјуласа «Заједница и другојачијост». То је иначе нова књига, прошле, односно ове године се појавила, односно крајем прошле године, и садржи заиста ова тумачења догмата.»

1-47

Догматика није учење догмата, него тумачење догмата - каже предавач. Задатак није да видимо шта су свети оци рекли, него да протумачимо шта су хтели да кажу. А све опет са аспекта превазилажења смрти.

«Јер то је, уствари, децо моја, догматика. Догматика је уствари тумачење догмата. Ми овде имамо то. Дакле, то је наш задатак - да протумачимо, да видимо шта су хтели оци да кажу тиме што су рекли, рецимо, да је у Христу две природе, да је Христос потпуни Бог и потпуни човек, овај, али једна личност. Или, рецимо, да је Бог Света Тројица - Отац, Син и Свети Дух, или, не знам, овај, да је Бог створио свет из небића, да је све довео из небића у биће. Дакле, ми имамо овде у догматици задатак да протумачимо шта то значи у том, у овом контексту, у контексту, дакле, онтолошком. Шта то значи за мене, за мој живот, дакле, да ли се мој живот мења ... да ли то мене може да ослободи од смрти? То је задатак догматике, и то ћемо ми радити овде.»

1-48

По владици Игњатију, задатак догматике није да понавља оно што је Црква рекла и дефинисала, или што је Господ рекао у Светом Писму. То је погрешно схватање које је дубоко ушло у народ - упозорава Епископ браничевски.

«Није, дакле, задатак догматике само да понавља то што је

некада Црква рекла или дефинисала на васељенским саборима или, не знам, шта је Господ рекао у Светом Писму, па ми то да понављамо. Али, ја вас, овако, упозоравам, пошто знам да је то тако дубоко ушло у иарод, у нашу свест, да то посматрате, дакле све то, читаво Свето Писмо, одлуке васељенских сабора, светих отаца, да то посматрате из ове перспективе, перспективе онтолошке, а не етичке. Да видите, уствари, да проблем, библијски проблем је смрт, и смртност наше природе, а не то да ли чинимо овако или чинимо онако. На крају, апостол Павле и сам каже да судећи да је Стари Завет је имао закон... Али да је тај Стари Закон био довољан, не би дошло, не би било места за нови, не би дошао Нови. Али видите да није довољан. Законским путем се ништа не решава. Ништа се не решава тиме што ће старозаветни праведници да испуњавају Закон, ако Христа нема, ако нема тог сједињења, дакле, између Бога и човека. То је тајна Христа, децо моја.»

1-49

У систему вредности владике Игњатија праведност ништа не значи. Она може постојати и изван Цркве, и заиста је, по његовим речима, веома заступљена изван Цркве.

«Ово ништа не значи, могу да буду колико год хоћете праведници, и сви ми да будемо праведници, и погледајте (иначе би било несхватљиво!), погледајте КОЛИКО праведника има изван Цркве, Људи који живе побожно, чак и верују у неког бога, сами, придржавају ее закона, у свему су праведни. Не мисли зло другоме, судржава се, поштује законе, држи све могуће! Али зашто тада Црква не каже да ти људи тако могу да се спасу? Зашто каже свети отац Кипријан, односно свети Иринеј Лаонски: екстра еклесиа нула салус. Зашто изван Цркве нема спасења? Зато што изван Цркве нема Христа, нема сједињења са Њим.»

1-50

Студенти треба да се припремају за предавања читањем теолошке литературе, да би могли разговарати о томе са професором на крају сваког предавања.

«И то да знате, дакле, да се спремате за предавања. Пред свако предавање ја најављујем тему предавања, и добро би било да не-што у том контексту прочитате на ту тему од теолошке литературе» и тад можемо да разговарамо. Јер ја увек остављам простора после часа, односно пред крај часа једно петнаест минута да разговарамо. А ви не можете да разговарате ако нисте упућени баш, или... Сад, не тражи човек да сте ви упућени не знам колико, али бар да имате неки, овај, појам о томе.»

Резиме предавања

Главни проблем човечанства и читаве творевине је смрт. Смрт није последица греха, као што се у хришћанству погрешно мислило. Смрт је у природи свега створеног и она не зависи од добра и зла. Зато је погрешно истицати грех као главни проблем човечанства, искупљење од греха, крст, страдање, покајање, моралну чистоту, испуњавање заповести Божијих са циљем да нам Бог опрости грехе. Уопште, погрешно је мислити да су људи нешто згрешили Богу и да се Син Божији због тога оваплотио. Напротив, етичке норме се стално мењају и зато посматрање хришћанства из етичке перспективе, тј. из перспективе испуњавања заповести Божијих је теологија која не пије воду, и која не само да је погрешна, него наноси огромну штету Цркви, катастрофално је погубна по Цркву, разара Цркву и има трагичне последице по живот и постојање. Испуњавање заповести Божијих није

циљ хришћанства, оно не може решити проблеме, него нас само још више заглибљује у њих и ствара око нас врзино коло. То је погрешна вера прошлих векова, која је бацила хришћанство на маргине цивилизације и историје, и због које је хришћанство изгубило важну улогу у друштву. Не треба усмеравати веру ка таквој прошлости у којој се помињу грех, страдање, крст, искупљење, опроштај, морална чистота и испуњавање заповести Божијих, него ка будућности (есхатону) у којој ће се помињати само благодарност (евхаристија). И у Православној Цркви има епископа чија је вера окренута ка прошлости, и то је негативна димензија. Али срећом, има и оних који су окренути ка будућности и то је позитивна димензија. Студенти теолошког факултета требало би да буду на страни позитивне, есхатолошке димензије, да стражаре над њом и да је потенцирају као исправну. Јер, ако она нестане, и студенти ће за то сносити одговорност. А да би се што боље припремили за тај задатак, не треба понављати оно што је рекла Црква, тј. што су рекли Господ Исус Христос и Свети Оци, него треба тумачити њихове речи, тачније: читати тумачења у савременој теолошкој литератури, нарочито у књигама митрополита Зизјуласа.